

מאבקו של יעקב אבינו עם המלאך

מאת אדיר דחוח-הלוי

אחת התעלומות המעניינות ביותר במהלך סיפור חייו של יעקב אבינו הוא מאבקו עם המלאך. כיצד יש להבין את ההתרחשות הזו לאור משנת הרמב"ם? הרמב"ם מלמדנו במורה-הנבוכים (ב, מב) שכל פרשת "ההיאבקות והשיחה הללו [עם המלאך ה'יין] במראה הנבואה". כך שאין כל ספק שלא מדובר כאן בהיאבקות במובן האלים והתחרותי שאנחנו מכירים, אלא במאבק שכל כולו התנהל בשגב מחשבתו הנבואית של יעקב אבינו.

הרקע למאבק

כדי להבין את מהות מאבקו של יעקב אבינו, נזכיר מה היה מצבו לפני המאבק. יעקב אבינו עמד להיפגש עם עשו אחיו לאחר עשרים שנות היעדרות, ביודעו שאש השנאה והנקמה בקרבו של עשו לא שככה מיקודה במשך כל השנים הללו, ואולי אף התלהטה והתגברה. הוא נמצא בעת שבר ומשבר, במצוקה אדירה ובחוסר וודאות מטלטל, הוא פוחד מאוד על נפשו ועל נפש ההולכים עמו, כמו שמעידה התורה: "וַיֵּרָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ" (בר' לב, ח), וזועק לה' באימה גדולה: "הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי יֵרָא אָנֹכִי אֹתוֹ כִּי יָבֹא וְהִכָּנִי אִם עַל בָּנָיִם" (שם יב).

ה' רואה את מצוקתו ומזהה את חולשתו של יעקב אבינו. כדי לחזק אותו, ה' שולח לו מלאך שייאבק עמו. כידוע בתורת הפסיכולוגיה, כאשר אדם נמצא בעת שבר וקונפליקט יש בידו הזדמנות נפלאה לצאת מחוזק ולהפוך את הקושי לצמיחה. כמובן שהקושי יכול להפוך גם לצניחה, אך ה' ידע שיעקב אבינו ייצא מחוזק מן המאבק. דוגמה נוספת מתחום אחר: כאשר ישנה חולשה בשרירי האדם, מה עליו לעשות? כמובן לאמץ לייגע ולהחליש אותם, כדי שהם ישובו להתחזק ולהיבנות.

בתורה נאמר שהמאבק התנהל בלילה: "וַיִּקַּם בַּלַּיְלָה הוּא [...] וַיִּתְּרַ יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ" (שם כג-כה), וזאת כדי לרמוז על מצבו הרוחני והנפשי של יעקב אבינו, שהיה שרוי בחושך המשבר והמצוקה הרוחנית, לקראת פגישתו הגורלית עם עשו אחיו. ובתוך החושך הזה, ה' שולח לו את המלאך להיאבק עמו. זהו אפוא הרקע למאבקו של יעקב, וזהו חסדו הגדול של הקב"ה ליעקב אבינו, שבעת השבר והמשבר הוא שולח לו התמודדות רוחנית אדירה כדי לחזקו ולאמץ את רוחו.

מהות המאבק

דומה, שרמז לאופי המאבק טמון בפירוש רבנו למשנה המפורסמת באבות: "הלל אומר [...] ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש" (ב, ו). ושם ביאר רבנו: "וענין 'השתדל' האבק עם עצמך ומשוך את עצמך לרכישת המעלות, כיוון שאין שם מלמדים שילמדוך, הִיָּה אתה המלמד לעצמך". כלומר, בדור שבו נעדרים אנשי אמת ואנשי מידות, בדור שלא שרדו בו אנשי האמונה, בדור שאין בו אישים שיהוו דוגמה ומופת לרכישת המעלות ומושגי האמת – אפילו בדור שכזה, אל תתייאש ואל תשקע בזרמי הסיאוב ובמי הביוב הקוצפים בכל פינה, אלא הִיָּה אתה המורה של עצמך, ומשוך את עצמך אל-על.

לאור פירוש זה, נראה שגם מאבקו של יעקב אבינו היה אפוא מאבק רוחני פנימי. כלומר, המלאך נשלח כדי לעמת את יעקב אבינו עם חולשותיו האנושיות, עם חששותיו ופחדיו. יעקב אבינו במשך כל החזון הנבואי נלחם באידיאות ובערכים השליליים שגילם עשו אחיו. במדרש אף תואר המלאך כ"שרו של עשו", כדי לרמוז על המלחמה הפנימית שניהל יעקב אבינו, לשמור על טהרת נפשו ואיתנותו הרוחנית מול עוצמת אישיותו השלילית הכבירה של עשו אחיו.

סופו של המאבק

המאבק מסתיים כאשר המלאך רואה "כִּי לֹא יָכַל לוֹ" (שם, כו), ללמדנו שאף שיעקב אבינו ניצח במאבקו הרוחני הפנימי עם המלאך, לא מדובר בניצחון מוחץ שאין תקומה לאויבו. ויתרה מזאת, המלאך אף מצליח להכות את יעקב אבינו בכף ירכו ולגרום לו לצליעה. זאת כדי לרמוז, שהמאבק הרוחני הפנימי של האדם עם חולשותיו האנושיות לא יכול להסתיים במאבק מנצח ומוחץ, האדם הוא אדם, וככזה יש לו חולשות, ואין צדיק שיעשה טוב בארץ ולא יחטא. מזאת ילמד האדם, כי גם כאשר מאבקו הפנימי להתרוממות רוחנית נתקל בחתחתים ובמהמורות, אל יתייאש ויידע שזו דרך העולם.

על האדם שנמצא בחושך המשבר להילחם ולהיאבק ביודעו שהשחר בו יבוא, וכמו שעלה השחר ליעקב אבינו שנאבק "עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר" (שם, כה), כך בתום המאבק של כל אדם, בצאתו מחשיכה לאורה ובהפכו את הקונפליקט לצמיחה, אז יראה את אור השחר מפציע וממלא את לבו שמחה והודיה לה' יתברך.

המאבק – מסר לדורות

בסופו של המאבק, המלאך פונה ליעקב אבינו ומבקש ממנו "שְׁלַחְנִי, כִּי עָלָה הַשָּׁחַר" (שם לב), כלומר הנה עלה השחר, הנה הצלחת במאבקך ובחיזוק נפשך, כך שתפקידי תם ולכן חדל להיאבק והרפה ממני. ברם, יעקב אבינו לא מרפה מן החזון הנבואי ודורש מן המלאך שיברך אותו: "וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם בְּרַכְתִּנִּי" (שם).

מדוע התעקש יעקב אבינו שהמלאך יברך אותו? תשובה, כדי שאותו חזון נבואי, אותו מאבק איתנים, יהפוך סמל לדורות לעם-ישראל. ואכן המלאך נעתר לבקשתו ואומר: "וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד נִשְׁמָךְ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל" (שם כט), כלומר המאבק שלך איננו עוד המאבק הפרטי שלך, מעתה המאבק שלך יהיה סמל למאבקו של כלל עם-ישראל לדורי דורות: מאבקו של עם חכם ונבון על יושרו, טהרת נפשו ומוסריותו.

בכל עת שבה עם-ישראל, כאומה או כיחידים, יחוו את עול החושך הנורא, חושך הדעת והאמונה, לא יפלו לתהום הייאוש, אלא ייזכרו במאבקו של יעקב אבינו, בנחישותו בגבורתו ובהתמדתו. עד עלות השחר, עד שיעלה האור ויגבר על החושך, ויביא עמו שמחה וששון לצדיקים, כי בוא יבוא לא יאחר.